

УДК 1.130

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.9>

Г. Л. Коростильов

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5736-0507>

аспірант кафедри філософії

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

СУЧАСНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВИДИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Сьогодні людство постійно потерпає від війн, постійно зіштовхнується із величезними трансформаціями в геополітиці, технологічній сфері, з широким розповсюдженням засобів масового враження, нових зразків високоточної зброї. Трансформація сучасної війни на тлі сучасних науково-технічної (НТР) та військово-технічної революції (ВТР) набула інтенсивного розвитку і застосування у військовій справі техніко-інформаційних технологій, висувуються питання філософського аналізу трансформації форм, типів сьогодишньої гібридної війни, змін її сутності та поява нових принципів і методів військового управління [20].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розуміння війни як особливого стану суспільства набуло відображення в військово-філософських працях стародавніх мислителів як Сходу, так і Заходу: Сунь-цзи [32], У-Цзи [37], Ксенофонт [3], Полібій [4], Юлій Цезар [17], Вегеція [59], Платона [26], Аристотеля [1] та ін. До сьогодні у таких напрямках соціального знання, як філософія війни «класичний» підхід відіграє велику роль, у якому головним джерелом протистояння є антагоністичні протиріччя між державами та націями, які дозволяються збройними методами, засобами та способами.

Особливе місце відведено війні в концепції М. Макіавеллі [24, 25], який позиціонував війну як дієвий і ефективний засіб зміцнення національної держави, що народжується, зробивши останнє суб'єктом військового насильства, що застосовує силу, в тому числі і військово, у власних політико-економічних інтересах.

Карл фон Клаузевіц, всесвітньо визнаний перший військовий філософ, якому належить всесвітньовідомий вираз, що війна «є продовження політики іншими засобами», відніс цю найскладнішу науку до політики та поставив на перше місце політичну складову. Однак це не заважало досліднику розглядати війну в найширшому діапазоні, допускати її прояв у досить специфічних формах, коли немає відкритого вживання сили [15].

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття провідні зарубіжні та вітчизняні соціологи, політологи, філософи, економісти констатували факт становлення нового світового простору. Панівні у ньому глобальні економічні та технологічні

сили вносять революційні зміни у життя всього людства, ведуть до становлення інформаційного суспільства. Це спонукає сучасних дослідників Е. Масуду [58], Е. Тоффлера [33, 34], Д. Белла [3, с. 194–251], М. Кастельса [14], міркувати про перспективи співіснування людських спільнот у нових історичних умовах.

Проблеми трансформації війни у сучасному соціально-філософському знанні представлено двома дослідницькими стратегіями. Першою домінуючим фактором, що визначає тенденцію сучасної трансформації війни, є зміна статусу суб'єкта військового насильства, який приймає рішення про цілі, засоби та способи війни – М. ван Кревельд [22]. Друга дослідницька стратегія виходить із пріоритетної ролі високих технологій у трансформації війни: їх бурхливий розвиток революціонує засоби військового насильства і – як наслідок – змінює форми війни Е. Тоффлер [33, 34], Бжезінський [4, с. 203], М. П. Требін [35].

З огляду на суперечливий характер глобалізації, вчені характеризують конфігурацію сучасного світу як «асинхронну та асиметричну», «глобальну та локальну одночасно». Локальний вплив на глобальні трансформації у світлі зміни наукових поглядів на соціальний розвиток [11]. Нерівномірність процесу соціального розвитку сприяє появі нової форми війни – терористичної. Серед вітчизняних авторів, які вивчають проблему сучасного тероризму, можна назвати роботи М. П. Требіна [36, с. 369].

Поняття «сучасна війна» продовжують розглядати сучасні іноземні автори. Наприклад, американський філософ Майкл Уолцер у праці «Справедливі та несправедливі війни: моральний аргумент з історичними ілюстраціями» [68], британський політичний теоретик, професор Лондонської школи економіки та політичних наук Мері Калдор в одній з небагатьох знакових сучасних робіт про війну «Нові і старі війни. Організоване насильство у глобальну епоху» [19]. Розмірковуючи про трансформацію війни на рубежі тисячоліття, Калдор вводить опис збройних конфліктів «глобальної епохи».

Наступна праця «Запрограмований на війну» американського політичного теоретика Питера Уоррена Сінгера, який спеціалізується на дослідженнях сучасних форм війни, підкреслює важ-

ливість антропологічного фактора у сучасній війні [65].

Мета статті. Провести соціально-філософський аналіз трансформації гібридної війни та її соціальних детермінант в умовах глобалізації на тлі НТР, ВТР, сучасного рівня техніко-технологічного рівня світового суспільства, а саме: – провести концептуальний аналіз сучасної гібридної війни як соціально-політичного явища у класичному філософському дискурсі; – проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи у вивченні війни та тенденцій її трансформації; – виділити геополітичні фактори трансформації війни у ХХ – початку ХХІ ст.; – встановити вплив економічної глобалізації на появу нової форми сучасної війни – економічної;

– виявити вплив інформаційних технологій на кардинальну зміну видів і різновидів сучасної гібридної війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасних соціально-філософських підходів до вивчення війни дозволяє зробити висновок, що докорінні перетворення в політичній та технологічній сферах у ХХ – початку ХХІ століття ведуть до необхідності перегляду концепції «класичної війни». Думка, що кожна цивілізація породжує свій спосіб ведення війни, не нова. Ще прусський військовий теоретик Клаузевиц зауважував, що «у кожного століття своя властива йому форма війни... тому в кожного століття й своя теорія війни» і ми спостерігаємо радикальну диверсифікацію видів війн.

У сучасному соціально-філософському знанні можна виділити дві дослідницькі стратегії. У першій домінуючим фактором, що визначає тенденцію трансформації сучасної війни, є зміна суб'єкта військового насильства (актора), який приймає рішення про цілі, засоби і способи війни (М. ван Кревельд, Х. Сісі, А. А.). Друга виходить із пріоритетної ролі високих технологій у трансформації війни (Е. Тоффлер, З. Бжезінський, М. П. Требін).

Геополітичними чинниками трансформації засобів і форм війни, можна назвати кілька основних факторів, які взаємозалежні і взаємовпливають друг на друга: – створення ядерної зброї, яка стала наслідком появи «холодної війни» (ця особливість призвела до появи та використання політичних цілей широкого діапазону невійськових засобів – поява нових наднаціональних суб'єктів ООН, НАТО), які почали здійснювати управління та контроль над різними сферами суспільного життя в глобальному масштабі, а також легітимувати та санкціонувати у разі потреби збройне насильство; – поява міжнародних мережевих терористичних організацій, побудованих за принципом екстериторіальності та інтернаціональності, які використовують для реалізації своїх політичних цілей «некласичні» способи

насильства (політичні вбивства, вибухи житлових будинків, взяття заручників тощо). В результаті на початку третього тисячоліття виникла ще одна форма війни – терористична [4].

Сьогодні політична ціль війни знову висуватиметься на перший план, про важливість політичного фактору говорив ще Карл фон Клаузевиц у своїй праці «Про природу війни»: «...політична мета, яка є початковим мотивом війни, служить мірилом щодо мети, яка має бути досягнута за допомогою віялових дій, так визначення обсягу необхідних зусиль. Так як ми маємо справу з реальністю, а не з абстрактними поняттями, то й політичну мету не можна розглядати абстрактно, саму в собі: вона залежить від взаємовідносин між двома країнами ... Між двома народами, двома державами може виявитися така напруженість відносин, така сума ворожих елементів, що самий незначний політичний привід викличе напругу і зумовить справжній вибух, приведе до війни» [15, с. 7]. І тут же дає своє всесвітнє відоме визначення сутності війни: «Війна – як політичний акт, а й справжнє знаряддя політики, продовження політичних відносин, проведення їх тільки іншими засобами, спецефічними засобами ведення війни (зброєю) ... війна лише засіб, і ніколи не можна мислити засіб без мети» [15, с. 14]. Далі робить заключний висновок: «... війну ми повинні розуміти за всіх обставин, не як щось самостійне, а як знаряддя політики, тільки при такому уявленні про війну можна не впасти в протиріччя з усією військовою історією» [15, с. 15].

Найважливішою особливістю сучасної війни є взаємообумовленість політичної та технологічної сфер життя соціуму. Тому дослідження трансформації війни найбільш доцільно здійснювати шляхом аналізу змін її типів.

Необоротний характер політичних і технологічних змін у сучасному світі дозволяє говорити про появу війн нового типу – гібридних війн ХХІ сторіччя. Важливо, що концепція гібридної війни може бути не така вже й нова. Проте в останні роки ця концепція набула більш широкої популярності та актуальності, у міру того, як держави використовують недержавних гравців та інформаційні технології, щоб підпорядкувати своїх супротивників під час або, що ще важливіше, за відсутності прямого збройного конфлікту.

Дослідники гібридної війни визнають, що всі великі війни мають елемент гібридності. Дійсно, жодна війна не зводилася до дій військових на полі бою, війни завжди мали принаймні політичний та економічний виміри. Форми гібридного поєднання були унікальні. К. фон Клаузевиц порівнював «змінність умов ведення війни з водою, яка не має власної форми» [15, с. 89]. Але унікальністю гібридної війни сьогодення є те, що до звичайних важелів гібридного впливу на хід та

кінцеві результати війни, сьогодні приєднується фактор новітніх технологій, застосування новітніх засобів озброєння, техніко-технологічних досягнень сучасних НТР та ВТР [56]. Серйозні внутрішні зміни цих базових соціальних детермінант сучасного світу, на думку автора, криється в саме у досягненнях НТР і ВТР, переходу сучасних збройних на сучасний рівень техно-технологічного розвитку [56, с. 63].

Гібридна війна має багато видів, форм, ведеться сучасними техніко-технологічними засобами, але ми зробимо спробу визначити основні її види, принципи та методи її:

Однією з різновидів гібридної війни в сучасному світі міжнародних конфліктів є економічні (торгівельні війни), сенс виживання і розвитку державно-економіки є актуальною для кожної країни. Світ увійшов у період економічних війн, які мають на меті ті ж цілі як і класичні: руйнування потенціалу конкурентів, доступ або заволодіння чужими ресурсами, технологіями, ринками збуту. Отже суть війн – це захоплення нових ресурсів, територій, ринків збуту, вплив на політику та економіку, отримання вигоди [18, с. 164–165]. Але потрібно урахувати той факт, що економічна війна тісно пов'язана з великою політикою і головною її метою є реалізація політичних цілей агресора.

Теоретичне підґрунтя дослідження економічних війн закладено в працях: Т. Гоббса [6], К. фон Клаузевіца [15], Сунь-цзи [32], Гуй Гу-цзи [54], Н. Макіавеллі [24, 25], Ф. Ліста [57] та інших. Серед сучасних дослідників окремих аспектів економічної торговельної політики, економічних та торговельних воєн, слід відзначити: С. Гантінгтона [5], Р. Акселрода [44, 42], Крамар О. [20], Ха Джун Чанга [37], П. Клименка [15], Т. Гордеевої [7], М. Серпухова [28], Н. Безрукової М. та Василенка [2], В. Горovenка [8].

Економічна конкуренція у взаємовідносинах держав з зародженням зовнішньополітичного конфлікту трансформується у міждержавну економічну боротьбу [8]. Світовий ринок характеризується дуалістичною природою, де формально домінує парадигма вільної торгівлі, а реально використовуються інструменти прихованого протекціонізму. Результатом такої політики є велика кількість торговельних війн між державами [2]. Коли одна держава оцінює економічну політику іншої держави як несприятливу для себе і вживає відповідних заходів та тлі цього розпочинається торговельна війна.

Економічна війна, використання або загроза застосування економічних засобів проти країни з метою послаблення її економіки і, таким чином, зменшення її політичної та військової могутності. Деякі поширені засоби економічної війни – це торгове ембарго, бойкот, санкції, тарифна дискри-

мінація, заморожування капітальних активів, економічне шпигунство, призупинення допомоги, заборона інвестицій та інших потоків капіталу, а також експропріація [13].

Головною особливою формою сучасної гібридної війни є інформаційна. Специфіка інформаційної війни полягає в тому, що вона орієнтована не на захоплення території противника, а на придушення його волі до спротиву, зміну військово-політичного керівництва, забезпечення (без кровопролиття) панування політичної влади переможця з подальшою реалізацією його економічних та ідеологічних інтересів, а також нанесення збитків інформаційним системам противника. Це дозволяє характеризувати інформаційну війну як «безкровну», «безконтактну», «керовану», «дистанційну».

Одним з найважливіших факторів, що визначають способи ведення інформаційної війни, стала поява інформаційної зброї, яка включає в себе: засоби для високо точного визначення розташування військового обладнання та впливу на його радіоелектронні компоненти, програмний ресурс військового управління, процес передачі інформації, а також засоби пропаганди та дезінформації. Інформаційна зброя, на відміну від традиційної, спрямована не на руйнування об'єкту, а на зміну його поведінки, Інформаційна зброя, на відміну від традиційної, конвенційної зброї, спрямована не на руйнування об'єкта, а на зміну її поведінки.

За спрямованістю впливів інформаційна війна поділяється на інформаційно-технічну та інформаційно-психологічну. У першому випадку головними об'єктами впливу є інформаційно-технічні системи зв'язку, телекомунікації, радіоелектронні засоби, комп'ютерні мережі тощо, а в другому – психіка та психо-емоційний стан особового складу збройних сил та населення противника, система формування громадської думки та прийняття рішень.

Дискурс конфлікту не обмежується медійною сферою, виходить за її межі. Крім паперових, електронних та інтернет-медіа, він охоплює широкий спектр соціальної комунікації, починаючи від приватних розмов на теми тих або інших різновидів протистояння і закінчуючи перемовами дипломатів, які намагаються віднайти дипломатичне розв'язання конфлікту. Важливо також, що концепт дипломатичного розв'язання належить, у наших термінах, до глобального рівня дискурсу війни.

Кібервійна (Cyberwarfare) є одним із видів інформаційної війни, завдання якої досягти певних цілей в економічній, політичній, військовій та інших сферах через вплив на суспільство і владу ретельно підготовленою інформацією.

Комп'ютерні технології та Інтернет набули широкого поширення по всьому світу і використо-

вуються не тільки у повсякденному житті громадян, але й на підприємствах, у державних установах, які, у свою чергу, є важливою структурною одиницею країни. Шкідливий вплив на інфраструктуру, заводи, лікарні становить загрозу національній безпеці країн.

Високим пріоритетом кібервійни є не тільки завдання шкоди противнику, а й захист власних даних, тому кібербезпека невід'ємна частина таких протистоянь. Вона являє собою сукупність принципів, методів для забезпечення невразливості та захисту кіберсередовища, доступності, цілісності та конфіденційності даних.

Cyberwarfare має дві складові: шпигунство та атаки. Нападение приводить до виходу техніки из строя или к ее отключению. DDoS-атаки на інфраструктурні та критично важливі об'єкти та кібертероризм – вплив на машини, які регулюють інженерні, телекомунікаційні, транспортні та інші системи, які забезпечують життєдіяльність населення (фінансової, енергетичної, промислової, транспортних мереж, санітарної системи, системи водопостачання, каналізація, електростанції, енергетичні вузли, комунікаційні мережі та інші).

Важливим пріоритетом кібервійни є не тільки завдання шкоди противнику, але й захист власних даних, тому кібербезпека невід'ємна частина таких протистоянь, яка є сукупністю принципів, методів щодо забезпечення невразливості та захисту кіберсередовища, доступності, цілісності та конфіденційності даних.

Нові технології дають серйозний поштовх розвитку способів ведення кібервійни (cyberwarfare). Деякі високорозвинені країни, у техніко-технологічному сенсі, створили кібервійська та виділяють великі кошти для створення систем захисту. Де-факто інтернет-простір став новою сферою ведення воєнних дій. У США для наступальних дій та захисту важливих об'єктів від кіберзагроз на військовій базі Форт Джордж Мид створено кіберкомандування (Cybercom) на чолі з командувачем адміралом Майклом Роджерсом [12].

«Мережецентрична війна» або друга назва, яку використовують американські військові «Мережецентричні бойові дії», «Мережецентричні операції» (Network-centric warfare) спрямована на підвищення бойових можливостей перспективних формувань у сучасних війнах та збройних конфліктах за рахунок досягнення інфокомунікаційної переваги, об'єднання учасників бойових дій у єдину мережу. Цей принцип військовий управління став можливим завдяки не тільки інфокомунікаційним технологіям, але і завдяки limit-experience (з точки зору сучасного рівня розвитку сучасної придознавчої науки, мислення, використання когнітивних можливостей, тобто знання) [50, с. 15–22].

Програмою роботою із мережецентричної війни називають спільну статтю віце-адмірала ВМС США Артура Себровські та Джей Гарстка «Сетецентрична війна, її походження та майбутнє» [44]. Джей Джонсон говорив, що «інформаційна перевага у поєднанні з мережевою, розпорошеною атакуючою бойовою міццю створить добре продумані та точні дії на ранньому етапі, що призведе до надзвичайно високих темпів бойових дій уже на початковому етапі війни» [61]. Це те, що ми називаємо швидкістю військового управління.

Концепція цього принципу ведення бойових дій передбачає збільшення бойової потужності угруповання об'єднаних сил за рахунок утворення інформаційно-комунікаційної мережі, що об'єднує джерела інформації (електронної розвідки), органи військового управління та засоби поразки, забезпечують доведення до учасників операцій достовірної та повної інформації про обстановку у реальному часі [60].

У завершеному вигляді методи ведення мережецентричних бойових дій представлені в американській військовій доктрині Joint Vision 2020 [64, с. 40]: – основні риси мережецентричних бойових дій у порівнянні з веденням традиційних бойових дій виглядають так: – широка можливість використання географічно розподіленої сили, але новий сетецентричний принцип цілісності обмеження знімає; – мережецентричну війну здатні вести лише високоінтелектуальні сили, в операції «Шок і трепет», основні ударні сили США в Іраку, вже тоді були здатні самостійно відстежувати до 1000 наземних цілей супротивника протягом години; – наявність досить ефективних комунікацій між об'єктами у бойовому просторі.

Як ключовий засіб забезпечення обміну інформацією та спільного її використання в НАТО розглядають ініціативу створення «Федеративної мережі місій» яка створить умови для ефективного ведення мережецентричних операцій (Federated Mission Networking (FMN)) [30].

Різновидом інформаційно-психологічної війни є ментальна війна, її онтологією є знищення самосвідомості, зміна ментальної, тобто цивілізаційної основи суспільства супротивника. Зараз ментальна війна почала виділятися у військово-політичному просторі як окреме явище нового типу, нова парадигма війн.

Ще дві з половиною тисячі років тому китайський філософ Сунь-Цзи дійшов висновку, що найвище мистецтво війни полягає в тому, «...розбити задуми супротивника, тому – розбити його союзи, згодом – розбити його війська» [32, с. 14]. Зруйнувати плани та задуми, за Сунь-Цзи, це навести хаос, розбалансувати систему цілепокладання та прийняття рішення, вплинути на свідомість та розум. Філософія війни використовує

інший термін – війна розуму. Приклад ментальної війни – ідеологічне протистояння у рамках війни між Росією та Україною.

Проводячи аналіз ментальної війни, яку Росія веде проти України, наші вітчизняні науковці В. Денисенко і С. Громенко дали надалі своє визначення цьому новому виду гібридної війни: «...скоординована сукупність різного масштабу дій та операцій, спрямованих на «окупацію» свідомості супротивника з метою паралічу його волі, зміни індивідуальної та масової свідомості населення для деморалізації армії та суспільства, знищення духовно-моральних цінностей, традицій та культурно-історичних засад держави, стирання національної ідентичності народу» [10].

Звичайно, проведення ментальної війни стало можливим техніко-технологічному рівню розвитку сучасного інформаційного середовища – нової зброї масової поразки ментальної дії, спрямованої на свідомість людей та соціальних груп за допомогою «корекції» інформаційного поля, нав'язування думок, уподобань та прямої дезінформації. Війна ведеться з метою нав'язування супротивникові своєї волі, вона завжди була, є і буде продовження політики насильницькими засобами.

В ментальній війні набуває значуще значення антропологічний фактор – напрямок застосування насильницьких засобів дедалі все більше спрямований безпосередньо на свідомість людини [10].

Посередницька війна (проху war) – збройний конфлікт за опосередкованої участі третьої сторони, метою якої є вплив на стратегічний результат на свою користь [59]. Дуже вдале визначення професор кафедри військових досліджень університету Ноттінгема Ендрю у своїй статті «Проксі Війна і майбутнє конфліктів»: «Проксі-війна – це конфлікт між двома країнами, які намагаються досягти своїх власних цілей за допомогою військових дій, що відбуваються на території та з використанням ресурсів третьої країни, під прикриттям вирішення внутрішнього конфлікту у цій третій країні» [60].

Проксі-війни були стандартним виглядом конфлікту під час холодної війни, коли дві ядерні наддержави – СРСР і США уникали безпосереднього зіткнення, що загрожувало ескалацією ядерної війни. На думку Мамфорда, кількість війн «чужими руками» у XXI столітті зростатиме. Це пов'язано з комбінацією кількох факторів: зменшенням розмірів армій, збільшенням вартості сучасної військової техніки і після військової компанії в Афганістані небажанням вести проти-партизанські операції [60].

Науковець Іван Еланд з інституту Катона, який після початку афганістанської компанії США сказав, що США «отримають найбільший ефект за свої гроші», якщо замість прямого військо-

вого втручання підтримуватимуть «ефективних та розумних» учасників конфліктів, «у війнах чужими руками зростатиме роль, яку відіграють приватні військові компанії (ПВК), які мають дві важливі переваги перед регулярною армією: їх використання обходиться дешевше, оскільки потрібна менша кількість інфраструктури, і, на відміну від регулярної, не потрібні гроші на пенсії відставникам та сім'ям загиблих» [49].

Г. Фуллер відносить до проксі-війн Другу ліванську війну (2006), коли, на його думку США та Іран воювали руками Ізраїлю та Хезболли [63]. До проксі-війн відносять Корейську [67], В'єтнамську [56], Ангольську [63], Афганську [40] та Українську війну.

Виходячи з логіки аналізу фактичного матеріалу статті, ми можемо відобразити візуальну картину сучасної гібридної війни з усіма її різновидами та зовнішніми та внутрішніми взаємозв'язками (рис. 1).

Висновки. Таким чином, поняття гібридна війна та її складові є боротьба за своєю суттю та змістом ці явища є формами протиборства у між окремими державами, союзами, що здійснюються за допомогою завчасно розроблених планів, стратегій із застосуванням сучасних високоефективних техніко-технологічних засобів, принципів і методів збройної боротьби, а також сформувався новий принцип військового управління – мережецентричний та «посере дницький» (проксі).

Використання сучасної техніки і інформаційних технологій веде до появи військових операцій принципово нового типу, метою яких є інформаційне руйнування соціально значущих сфер держави та інформаційно-психологічний тиск на противника з метою спонукати його змінити свою тактику під цілеспрямованими інформаційними впливами, що здійснюються суб'єктами впливу на об'єкти впливу з використанням інформаційної зброї для досягнення запланованої мети.

У поєднанні з іншими незбройними засобами боротьби, економічні війни спрямовані на отримання економічних і політичних переваг, додаткового прибутку, захоплення ресурсів, ринків збуту для товарів власного виробництва, знищення конкурентів, можливі маніпуляції суспільною свідомістю, спроможність суттєво впливати на досягнення політичних цілей у міждержавних конфліктах через проникнення в економічну сферу відповідної держави, посилення у подальшому власного економічного впливу та встановлення контролю над її внутрішньою і зовнішньою політикою.

І наостане ми можемо зробити остаточний висновок, що глибинні причини війн як і раніш лежать: – по-перше, у нерівномірному розподілі та дефіциті ресурсів (територіальних, природних, енергетичних, трудових, техніко-технологічних

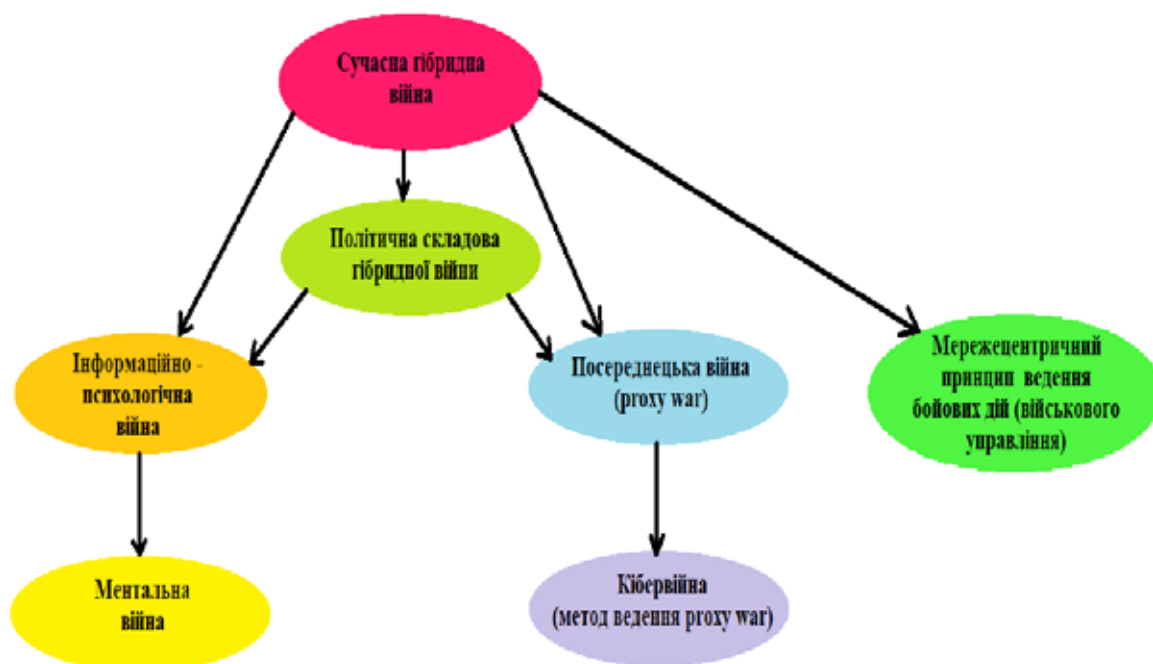

Рис. 1

та інших); – по-друге, у появі політичних акторів, готових включитися у жорстоку боротьбу за перерозподіл, що означає – війна народжується у сфері політики, є її продуктом, є способом і формою її функціонування.

Висновок діалектико-матеріалістичної філософії про політичну сутність війни дає розуміння того, що ідеологічні, гуманітарні тощо мотиви, якими пояснюються та обґрунтовуються війни, лише приховують їх справжні причини та цілі-загарбницькі (економічні).

Література

1. Аристотель. Нікомахова етика / Переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. Київ, «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
2. Безрукова Н. В., Василенко М. В. «Світові торговельні війни: особливості та наслідки». Ефективна економіка № 6, 2015.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ, 1996. С. 194-251.
4. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», Київ, 2006, 203 с.
5. Гантінгтон С.П. «Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку». Кальварія, Львів, 2006. 74 с.
6. Гоббс Т. Левиафан. Київ: Дух і Літера, 2000. 188 с.
7. Гордеева Т. «Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі». Міжнародна економічна політика. 2013. – № 2 (19). – С. 110 – 111.
8. Горовенко В.К. «Боротьба в економічній сфері як складова гібридної війни». Аналітична доповідь відділу воєнної та воєнно-економічної політики

Національного інституту стратегічних досліджень : червень 2019 р.

9. Громадянська проксі-війна в Анголі – один із методів доведення корпорації СРСР до банкрутства та розпаду. 5 квітня 2018 р. URL: <https://cat-779.livejournal.com/564256.html>. Дата звернення: 06.09.2023.

10. Денисенко В., Громенко С. «Ментальна війна» як складова гібридної. До чого готується Росія і до чого слід готуватися Україні?». «Аналітичні матеріали, Новини». Український інститут майбутнього (UIFuture). 20.05.2022 р. URL: <https://uifuture.org/publications/mentalna-vijna-yak-skladova-gibrydnoyi-do-chogo-gotuyetsya-rosiya-i-do-chogo-slid-gotuvatsya-ukrayini>. Дата звернення: 29.08.2023.

11. Дольська О. А. Інтелектуальні революції та техніки мислення. Теорія та практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2015. № 1. С. 20–28.

12. Інтернет ресурс: U.S. Department of Defense (DOD), Cyber Command Fact Sheet, May 21, 2010. URL: <http://www.stratcom.mil/factsheets/cc/>. (Дата звернення: 08.09.2023).

13. Інтернет ресурс. URL: <https://uk.economy-press.com/11031192-economic-war>. (Дата звернення 06.09.2023).

14. Кастельс М. Інформаційна доба. Економіка, суспільство та культура. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25179/ (дата звернення: 10.09.2023).

15. Клаузевіц К. Природа війни; пер. Руслан Герасимов. Харків: Vivat, 2018. – 416 с.

16. Клименко П.М. «Еволюційний розвиток соціальних та економічних систем. Соціально-економічна безпека підприємства» – Київ. Атіка, 2012. – 244 с.

17. Коваль А. Перший тріумфірат: процес утворення та початковий етап діяльності. Проблеми гуманітарних наук. Серія: Історія. 2016. Вип. 38. С. 166–179.

18. Козик В. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / Василь Козик, Людмила Панкова, Наталія Даниленко, -4-те вид., стереотипне. -Київ: Знання-Прес, 2003. 405 с.
19. Колдор М. Нові і старі війни. Організоване насильство у глобальну епоху. 2015. 416 с.
20. Коростильов Г.Л. Філософський аналіз військово-технічної революції ХХІ століття. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки». 2021. 64, С. 53-59.
21. Крамар О. «Китай. Колоніальний дисбаланс» // Український тиждень № 32 (612)//13.08.2019 С. 2. URL: <https://tyzhden.ua/ukraina-kytaj-kolonialnyj-dysbalans/> (дата звернення 10.09.2023).
22. Кревельд М. Трансформація війни. Видавництво: ІРІСЕН, Соціум, Серія: Військова думка, Рік: 2015, 320 с.
23. Леонов В. В, Ворочич Б. О. Парадокс асиметрії в сучасних міжнародних збройних конфліктах. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського. 2016. № 1
24. Макиавеллі Н. Державець. Електронна книга. <https://knigogo.com.ua/chitati-online/derzhavets/> (2019). (дата звернення: 30.08.2023).
25. Макиавеллі Н. Про воєнне мистецтво. Електронна книга. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/pro-vijskove-mistectvo.html> (2021). (дата звернення: 30. 08. 2023).
26. Платон. Бенкет / перекл. з давньогрецької і коментарі Уляна Головач, вступна стаття Джованні Реале. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2005. xliv+178с. ISBN 966-8197-09-7
27. Плахонін А. Г. Маврикий, Флавій, Тиберій. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла–Мі. Київ: В–во «Наукова думка», 2009. 790 с.
28. Серпухов М. Ю. «Обґрунтування інтересів учасників торгівельних війн у міжнародній економіці». Економіка розвитку. 2013. № 3. С. 106–110.
29. Скржинська М.В. Ксенофонт. Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ: Наукова думка, Т. 5: Кон – Кю., 2009. 560 с.
30. Слюсар В.И. Федеративная сеть миссий как средство достижения тактической взаимосовместимости. 15-а наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Харків: ХНУПС. – 10 -11 квітня 2019 р. – С. 355 -356.
31. Стивен И. Вьетнам: опыт войны «чужими руками». // Би-би-си, 27.04. 2005года. URL: http://news.bbc.co.uk/hi/news/newsid_4489000/4489871.stm. (дата звернення: 29.08.2023).
32. Сунь-Цзи. Мистецтво війни. Київ: Видавничий союз Андронум, 2021. 67 с.
33. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила / Е. Тоффлер пер. з англ. Н. Бордукової. Харків: Акта. 688 с.
34. Тоффлер Е. Третя хвиля / Перекладач: Андрій Євса, за редакцією Віктора Шовкуна. Київ: Видавничий дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
35. Требін, М. П. Сучасний світ і його війни. "Вісник НІОУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2016. 2(29), С. 5–27. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.29.70967> (дата звернення: 11.09.2023).
36. Требін М. Війна і тероризм: симбіотичні відносини. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія, Політологія, 2017. Вип.18 С. 365-369.
37. У-Цзи. Трактат про воєнне мистецтво. Київ: Арії, 2023. 176 с.
38. Ха Джун Чанг «Злі самаритяни. Міф про вільну торгівлю і секретна історія капіталізму»// Видавництво:Манн, Иванов и Фербер//– 2016р. 256с.
39. Хайдеггер М. Бытие и время. Харьков : Ексмо, 2003. 502 с.
40. Afghanistan Proxy War – Harvard – Belfer Center for Science and International Affairs. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/afghanistans-proxy-war> (дата звернення: 11.09.2023).
41. Axelrod R. The Evolution of Cooperation, Basic Books, 1984, p.p.
42. Axelrod Robert. The Complexity of Cooperation: Agent-Based Models of Competition and Collaboration. Princeton University Press, 1997, 248 p.
43. Brzezinski Zb. Between Two Ages: America's Role in the Technetronic Era / пер. з англ. І.М. Максимової. Изд-во "Прогресс", с. 308, С. 36
44. Cebrowski A. K. and John J. Garstka. Network-Centric Warfare: Its Origins and Future. U.S. Naval Institute Proceedings, January 1998. 287p. С. 43. http://www.dodccrp.org/files/report/new_0801
45. Chalmers A. J. Blowback, Second Edition: The Costs and Consequences of American Empire (англ.). January 4, 2004. Holt Paperbacks[en]. P. 288. ISBN 0805075593.
46. Dormandy. H. Afghanistan's Proxy War. Harvard Kennedy School. Belfer Center for Science and International Affairs. Feb. 16, 2007. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/afghanistans-proxy-war/>. (Дата звернення: 28.08.2023).
47. Devine D. The Korean War: The proxy conflict that became a force for good in the region. Office of the Historian. URL: <https://www.walesonline.co.uk/news/korean-war-force-good-region-5320143>. (дата звернення: 02.09.2023).
48. Dodge J. V., (25 Sept. 1909–23 April 1991), Senior Editorial Consultant, Encyclop dia Britannica, since 1972; Chairman, Board of Editors, Encyclop dia Britannica Publishers, since 1977. *Who Was Who (Oxford University Press)*. 1 грудня 2007. (Дата звернення: 05.09.2023).
49. Eland I. Turn The War on Terrorism Into a War By Proxy. *Wayback Machine. Cambridge: Polity Press*, 2013. 141p. ISBN 978-0-7456-5119-4.
50. Geraint H. (2014). My enemy's enemy: proxy warfare in international politics. *Brighton: Sussex Academic Press*. 241p. ISBN 978-1-84519-44939
51. Horodyska O. Care of the self as Limit-experience. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки», випуск № 63, 2021, С 15–22.* <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/issue/view/1121>. (Дата звернення: 31.08.2023)
52. Graham E. Fuller. The Hizballah-Iran Connection: Model for Sunni Resistance // *The Washington Quarterly*, Volume 30, Number 1, Winter 2006-07. P. 139–150.

54. Guanzi: Political, Economic, and Philosophical Essays from Early China. *Princeton University Press* Volume II. Part of: Princeton Library of Asian Translations (18 books)., March 16, 1998, 592p.

55. Hoffman F. Further Thoughts on Hybrid Threats / F. Hoffman / *Small Wars Journal*. Дата звернення: 05.09.2023. URL: www.smallwarsjournal.com/blog/2009/03/further-thoughts-on-hybrid-thr/. Дата звернення 07.09.2023

56. Korostylov Henadii, Olga Dolska, Dezhong Wang, Andriy Protsenko, Yuliia Makieshyna. The military-technical revolution of the XXI st century (Philosophical and analytical review). *Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39 № 71. P. 858-870. <https://doi.org/10.46398/questpol.3871.52>

57. Lind M., (2014). Vietnam : the necessary war. Free Press. ISBN 978-1-4391-3526-6. OCLC 893121112.

58. List F. The National System of Political Economy., tr. Sampson S. Lloyd. New York: Augustus M. Kelley, 1966. pp. xxvi – xxvii.

59. Masuda Y. The Information Society as Post-industrial Society. *World Future Society Wash*. 1981, 171 p.

60. Milner N. P. (tr.): Vegetius: Epitome of Military Science. Translated with Notes and Introduction. (Translated texts for Historians. Liverpool. *Liverpool University Press*, 1993. P. 152.

61. Mumford A. (2013-04). Proxy Warfare and the Future of Conflict. *The RUSI Journal*. 158 (2). P. 40–46. ISSN 0307-1847.

62. Milner N. P.: Vegetius: Epitome of Military Science. Translated with Notes and Introduction. (Translated texts for Historians, 16.). Liverpool. *Liverpool University Press*. 1993. P. 152.

63. Mumford A. Proxy Warfare. John Wiley & Sons, 2013. P. 13.

64. Samson I.; Shlomo Br, Meir El. Review of The Second Lebanon War: Strategic Perspectives, Brom Shlomo, Elran Meir. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. 2008, 17 (2). с. 78–82. ISSN 1337-5482.

65. Shelton J. Joint Vision, 2020. P.40 URL: https://rdl.train.army.mil/catalog-ws/view/100.ATSC/CE5F5937-49EC-44EF-83F3-FC25CB0CB942-1274110898250/aledc_ref/joint_vision_2020.pdf.

66. Singer P.W. Wired for War. The Robotics Revolution and 21st Century Conflict. Penguin, 2009

67. Stauffer D., Ammon Aharony. Introduction To Percolation Theory: Second Edition 2nd Edition. *Taylor & Francis. Physical Sciences*. London. 31 January 2017, p.192. <https://doi.org/10.1201/9781315274386>. С. 4. (дата звернення: 10.11.2023).

68. The Korean War: A force for good in the region – Wales Online. Cold War – Proxy War. URL: <https://www.walesonline.co.uk/news/korean-war-force-good-region-5320143>. (дата звернення: 04.09.2023).

69. Walzer M. Just and Unjust Wars Paperback. *Publisher: Basic Books*. August 11, 2015, 416 p.

70. Williams Ch. Explaining the Great War in Africa: How Conflict in the Congo Became a Continental Crisis. *The Fletcher Forum of World Affairs*. 37 (2). с. 81–100. ISSN 1046-1868.

Анотація

Коростильов Г. Л. Сучасна війна та її види: соціально-філософський аналіз. – Стаття.

Уся історія людства постійно потерпає від воєн. Актуальність дослідження зумовлена тим, що милітаризованість залишається активним проявленням дії дужав, що стало особливо очевидним в ХХІ сторіччі стало очевидним, а отже, і виключення війн із історії людства не відбулося. В такому контексті виникає ряд питань, які стосуються принципів військового управління, їх розуміння і філософського обґрунтування, а також питання про їх зміни. Сьогодні ми бачимо зміни у глобальному світі, які не просто торкнулися таких потужних сфер, як політика, економіка, ідеологія тощо, але ми стали свідками величезних кризових ситуацій в усьому світі, які не могли не вплинути на загальний баланс миру у світі. Виникає ряд питань про фактори, які впливають на характер війни і приводять до трансформації у керівництві військовою справою.

Світ сьогодні зіптовхнувся із величезними трансформаціями в геополітиці, технологічній сфері, з широким розповсюдженням засобів масового враження, а клуб ядерних держав поступово розширює свої кордони. Локальні війни, перманентні конфлікти, які можуть у будь-який час прийняти більший масштаб, нові види війн висувають питання філософського аналізу принципів військового управління.

У статті проаналізованні основні різновиди сучасної гібридної війни. Оскільки глобальні трансформації останнім часом характеризуються наростанням дезінтеграційних процесів, які активно впливають на картину світу в цілому, ці зміни не можуть не впливати на трансформацію самої війни. Сьогодні ми маємо справу з новою онтологією війни, новими суб'єктами війни, а ці процеси викликають до життя нові методи ведення війни. Отже, і вся система військового управління піддається трансформаціям.

Розглянуто ряд питань, які стосуються онтології і трансформації сучасної гібридної війни, нових принципів і методів ведення бойових дій, їх розуміння і філософського обґрунтування, а також питання про їх зміни. А також висвітленні ряд питань про фактори, у соціальному, техніко-технологічному та антропологічному вимірах, які впливають на характер війни і приводять до трансформації сучасної гібридної війни.

У результаті дослідження автор приходить до висновку, що онтологія сучасної гібридної війни є боротьба за свою суттю та змістом, різноманітними формами протистояння між окремими державами, союзами з застосуванням сучасних високоефективних техніко-технологічних засобів, принципів і методів збройної боротьби, але справжні причини та цілі гібридної війни застарілі – загарбницькі (економічні).

Ключеві слова: гібридна, політична, економічна, асиметрична війна, холодна війна, превентивна, мережево-центрична війна, гроху war, класична (конвенційна), кибервійна війна, кибератака, limit-experience.

Summary

Korostylev G. L. Modern war and its types: socio-philosophical analysis. – Article.

The entire history of mankind is constantly suffering from wars. The relevance of the study is determined by the fact that militarization remains an active manifestation of the action of forces, which became especially evident in the 21st century, and therefore, wars have not been eliminated from the history of mankind. In this context, a number of questions arise that relate to the principles of military management, their understanding and philosophical justification, as well as questions about their changes. Today we see changes in the global world, which not only touched such powerful areas as politics, economy, ideology, etc., but we witnessed huge crisis situations all over the world, which could not but affect the overall balance of peace in the world. A number of questions arise about the factors that influence the nature of the war and lead to a transformation in the management of military affairs.

Today, the world is faced with huge transformations in geopolitics, the technological sphere, with the wide spread of mass media, and the club of nuclear states is gradually expanding its borders. Local wars, permanent conflicts that can take on a larger scale at any time, new types of wars raise questions of philosophical analysis of the principles of military management.

The article analyzes the main varieties of modern hybrid warfare. Since global transformations

have recently been characterized by the growth of disintegration processes that actively affect the picture of the world as a whole, these changes cannot but affect the transformation of war itself. Today, we are dealing with a new ontology of war, new subjects of war, and these processes bring to life new methods of waging war. Therefore, the entire system of military management is subject to transformation.

A number of issues related to the ontology and transformation of modern hybrid warfare, new principles and methods of warfare, their understanding and philosophical justification, as well as questions about their changes are considered. As well as highlighting a number of questions about factors, in social, technical, technological and anthropological dimensions, which affect the nature of war and lead to the transformation of modern hybrid warfare.

As a result of the research, the author comes to the conclusion that the ontology of modern hybrid war is a struggle in its essence and content, various forms of confrontation between individual states, alliances with the use of modern highly effective technical and technological means, principles and methods of armed struggle, but the real reasons and goals of hybrid wars are obsolete – anti-aggression (economic) wars.

Key words: hybrid, political, economic, asymmetric war, cold war, political, preventive, network-centric war, proxy war, classical (conventional), cyber war, cyber attack, limit-experience.